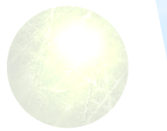

Licence to produce - GD support

Melkgeitenhouderij

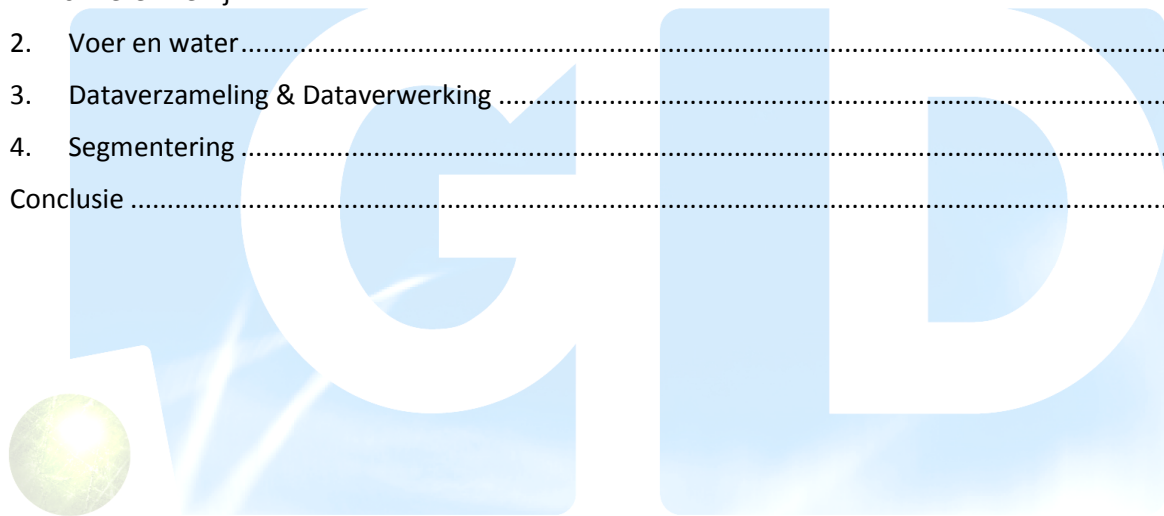
“De melkgeitensector is een jonge, ambitieuze sector die streeft naar een toekomstbestendige en verantwoorde manier van voedselproductie. Een sector die proactief belangrijke maatschappelijke thema’s zoals duurzaamheid oppakt. De melkgeitensector laat hiermee zien dat ze toekomstgericht wil ondernemen en openstaat voor vragen en geluiden vanuit de maatschappij. Een sector die wordt gewaardeerd en waar met respect wordt omgegaan met mens en dier.” Dit staat in de Uitvoeringsagenda Duurzame GeitenZuivel Keten (DGZK) die is opgesteld op initiatief van het Platform Melkgeitenhouderij, dé ketenorganisatie voor de geitenzuivelsector. Het programma Duurzame GeitenZuivel Keten is operationeel vanaf april 2018. Daarnaast is in maart 2018 de Ketenvisie Melkgeitenhouderij ‘Gezond vertrouwen & vertrouwd gezond’ gepresenteerd. Deze is opgesteld door vier geitenhouders en vier inzamelaars/verwerkers uit de geitenketen.

In aansluiting op bovengenoemde initiatieven heeft de Sector Kleine Herkauwers van de Gezondheidsdienst voor Dieren (GD) deze notitie opgesteld met een opsomming van de punten waarin GD de sector zou kunnen ondersteunen bij de zogeheten ‘licence to produce’.

Inhoud

Inleiding	3
1. Diergezondheid en dierenwelzijn.....	5
1.1 Levensduur	5
1.2 De gezonde geit in een gezonde koppel	5
1.3 Reductie antibioticagebruik	5
1.3.1 Dierdagdosering	5
1.3.2 Bedrijfsbehandelplan	6
1.4 Keurmerk Zoönosen	6
1.5 Regelgeving	7
1.6 Dierenwelzijn.....	8
2. Voer en water.....	9
3. Dataverzameling & Dataverwerking	9
4. Segmentering	10
Conclusie	10

Inleiding

GD denkt en werkt graag mee om de melkgeitensector verder te helpen ontwikkelen. In deze notitie staat een aantal punten waarop GD de sector kan ondersteunen met kennis en activiteiten. Voor een 'duurzame melkgeitensector' willen alle betrokkenen, en zeker ook GD, zich ten volle inzetten. De Uitvoeringsagenda Duurzame GeitenZuivel Keten (DGZK) kent de volgende zeven onderwerpen: energiescan, levensduur, antibioticagebruik, zoönosen keurmerk, bokjes thuis afmesten, welzijnsmonitor en actieve bijdrage aan het vergroten van transparantie van de sector. Deze onderwerpen zijn na een inventarisatieronde onder de Nederlandse GeitenZuivel Organisatie (NGZO), vakgroep LTO (Land- en tuinbouworganisatie) Melkgeitenhouderij en een aantal geitenhouders uitgewerkt. Uit deze ronde kwamen de thema's diergezondheid en dierwelzijn, energie & klimaat, en imago naar voren. Naast de thema's in de uitvoeringsagenda DGZK zijn in de Ketenvisie Melkgeitenhouderij '*Gezond vertrouwen & vertrouwd gezond*' de onderwerpen professionaliteit, vertrouwen, verantwoord en toegevoegde waarde centraal geplaatst.

Onder professionaliteit worden de diergezondheidsprogramma's genoemd, met als aandachtspunten:

- kennis van dierziekten
- gevolgen van dierziekten voor mens en dier
- geitenhouders en dierenartsen ondersteunen met het bestrijden en voorkomen van dierziekten.

Bij vertrouwen draait het om gezondheid van de mens en om gezondheid en welzijn van het dier. Bij gezondheid van de mens worden genoemd:

- een bestrijdingsplan en monitoringssysteem voor nieuwe zoönosen (operationeel vanaf 2020);
- de keten is uiterlijk 2030 aantoonbaar vrij van bekende/mogelijke zoönosen (Q-koorts, caseous lymfadenitis (CL), paratuberculose, chlamydirose, listeriose en salmonellose).

Bij gezondheid en welzijn van het dier worden genoemd:

- voortdurende verbetering van diergezondheid en optimalisatie van de levensduur van melkgeiten
- de doelen van het plan van aanpak welzijn geitenbokjes worden aantoonbaar gerealiseerd (vanaf 2018)
- verantwoordelijkheid om te zorgen voor een goede hokbezetting
- een plan met afrekenbare jaardoelstellingen voor het terugdringen van het uitvalpercentage voor alle dieren (2020).

Het thema 'diergezondheid en dierwelzijn' van DGZK en de bovengenoemde punten uit de ketenvisie sluiten aan bij de kern van GD: 'Samen werken aan diergezondheid in het belang van dier, dierhouder en samenleving'. Elkaar in dit streven opzoeken is daarom niet meer dan logisch.

Een licentie om te produceren betekent tegenwoordig ook een acceptatie van de maatschappij om te mogen blijven produceren. Het is in de kern een zaak van de sector zelf, waarbij wettelijke kaders

Copyright © 2018 Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze publicatie mag worden veelevoudigd of openbaar gemaakt worden, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van GD.

worden gerespecteerd. Maar liever nog gaat het verder. *“Een sector die wordt gewaardeerd en waar met respect wordt omgegaan met mens en dier”*, aldus DGZK.

Om de kwaliteit in de volle breedte te verbeteren, maakt de melkgeitenhouderij gebruik van het KwaliGeit-programma 2018. Dit programma kent de volgende zeven aandachtspunten: het bedrijf, diergeneesmiddelen, diergezondheid en welzijn, voer en water, melkwinning en koeling, werkwijze Qlip met betrekking tot beoordelen en certificeren en BGA Hollandse geitenkaas.

GD kan dit kwaliteitsprogramma ondersteunen op de punten

- diergezondheid en- dierenwelzijn: levensduur, advies reductie antibioticagebruik, Keurmerk Zoönosen, uitleg regelgeving en biestopnamecheck;
- voer en water: mineralenonderzoek en (drink)wateronderzoek;
- data-verzameling & dataverwerking: actieve bijdrage aan het vergroten van transparantie van de sector.

1. Diergezondheid en dierenwelzijn

1.1 Levensduur

De missie van GD, 'Samen werken aan diergezondheid in het belang van dier, dierhouder en samenleving', sluit goed aan bij de kernwaarden en ambities van de sector: een gezonde geit, waar mogelijk vrij van ziekten die een aantasting zijn van gezondheid en welzijn. Een optimaal rendabele geit gaat het langst mee. Naast de belangen van het individuele dier spelen er ook belangen voor de veehouder, aangezien een gezonde geit economisch optimaal presteert. Werken met een gezonde veestapel verhoogt bovendien het werkplezier. Zoönosen, oftewel ziekten die van dier op mens (en vice versa) kunnen overgaan, zijn een bedreiging, niet alleen voor het dier en de direct betrokkenen, maar ook voor de omgeving en daarmee voor de sector als geheel.

1.2 De gezonde geit in een gezonde koppel

De gezonde geit is vrij van belangrijke ziektekiemen. Dat kunnen bacteriën, virussen, schimmels en parasieten zijn, maar ook prionen, de oorzaak van scrapie. Meestal veroorzaken ziektekiemen een tijdelijke verstoring van de gezondheid. Er zijn echter ook ziektekiemen die het dier nooit meer kwijt raakt en die daarmee voor een chronische infectie zorgen; dit geldt bijvoorbeeld voor caprine arthritis encephalitis (CAE), caseuze lymfadenitis (CL), scrapie en paratuberculose. Met certificering van koppels (met name voor aandoeningen die chronische infecties veroorzaken) is de gezondheidsstatus naar stakeholders inzichtelijk te maken. Ziekten kunnen worden opgespoord door de kiem zelf aan te tonen of door de reactie van het afweerapparaat op deze kiemen aan te tonen via detectie van antistoffen.

GD kan ondersteunen met:

- *telefonische ondersteuning bij vragen*
- *bedrijfsbezoek*
- *advies op basis van benodigde specifieke expertise*
- *diagnostiek om aandoeningen te bevestigen of uit te sluiten*
- *certificering. Aandoeningen waarvoor certificeringsprogramma's bestaan zijn:*
 - *caprine arthritis encephalitis (CAE)*
 - *caseuze lymfadenitis (CL)*
 - *paratuberculose*
 - *scrapie*
- *CAE Tankmelk Check (vinger aan de pols methode)*

1.3 Reductie antibioticagebruik

1.3.1 Dierdagdosering

GD heeft samen met twaalf dierenartsenpraktijken het antibioticagebruik onderzocht op schapen- en geitenbedrijven in Nederland. Alle melkgeitenbedrijven die bij deze praktijken waren aangesloten, kregen in 2011 en 2012 antibiotica voorgeschreven door de eigen dierenarts. In deze studie bleek sprake van een gemiddeld laag antibioticagebruik maar met een grote spreiding tussen bedrijven.

1.3.2 Bedrijfsbehandelplan

Op het ene bedrijf werkt een bepaalde behandeling beter dan op het andere bedrijf. Het vereist een systematische benadering om vast te stellen welke behandeling op een bedrijf de beste eerste keus is. De geitenhouder laat daarom een bedrijfsspecifiek behandelplan (BBP) opstellen waarin deze behandelingen worden vastgelegd. Dit BBP kan worden opgesteld door de GVP (Gids voor Goede Veterinaire Praktijken)-geitendierenarts (regeling houder NGZO) of door een erkend rundveedierenarts (regeling houder Stichting Geborgde Dierenarts). Geitenhouder en dierenarts tekenen hiertoe een overeenkomst. Het BBP is daarmee een plan waarin de voorgenomen behandelwijze van mogelijk optredende dierziekten op het bedrijf wordt vastgelegd, mede op basis van resultaten van behandelingen in het verleden.

Een verantwoord BBP vormt de basis voor verantwoord antibioticagebruik (volgens het laatste Formularium geiten, opgesteld onder auspiciën van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde). Het beperkt onnodig medicijngebruik en verhoogt de slagingskans van behandelingen. Het BBP voorziet in een kwartaalbezoek van de dierenarts om het bedrijf te inspecteren, waarbij door de dierenarts gekeken wordt naar antibioticagebruik, huisvesting/klimaat, voeding, diergezondheid en hygiëne van werk- en looplijnen. Daarnaast wordt eenmaal per jaar het BBP geëvalueerd en eventueel bijgesteld. Essentieel onderdeel is dat risicofactoren van antibioticagebruik op het bedrijf worden aangepakt, bijvoorbeeld biestverstrekking, hygiëne en klimaat in de opfok van lammeren. Het belang is groot om zo antibioticagebruik bij deze diergroep terug te dringen. De formularia trachten hiervoor ondersteuning te bieden.

GD kan ondersteunen met:

- *bedrijfsbezoek*
- *voorlichting en bijscholing*
- *participatie formulariumcommissie*

1.4 Keurmerk Zoönosen

Er zijn ziektekiemen die van dier op mens kunnen overgaan (en vice versa). Dit zijn kiemen waarbij, naast de diergezondheid, ook de volksgezondheid in het geding kan komen. Het is van groot belang om alle zeilen bij te zetten om dit te voorkomen, bij voorkeur door preventief optreden. Dit kan aan de voorkant, waarbij de dieren vrij zijn van dergelijke kiemen. Het Keurmerk Zoönosen voorziet in een aanpak waarbij de deelnemer aangeeft op zijn of haar bedrijf verantwoord om te gaan met zoönosen.

Waar nodig dient (ook) aan de achterkant, oftewel bij contacten tussen mensen en (potentieel) besmette dieren, gereguleerd te worden: producten van dierlijke oorsprong (vlees, vacht, melk) moeten dusdanig zijn behandeld dat ze veilig zijn.

Voor de geitenhouderij spelen hier ziekten zoals CL, Q-koorts, chlamydie, salmonellose, listeriose en potentieel paratuberculose.

GD kan ondersteunen met:

- Keurmerk Zoönosen

- *CL-certificeringsprogramma*
 - *deelname aan het officiële programma geeft een duidelijke meerwaarde voor het leveren van verantwoorde melk van CL-gecertificeerde bedrijven*
- *Q-koorts*
 - *monitoring op tankmelkniveau (aanbesteding vanuit de overheid)*
 - *ondersteuning en plan van aanpak individuele bedrijf bij Q-koorts (de leiding ligt hierin bij de NVWA, maar GD kan hierin ondersteunen)*
- *chlamydia*
 - *GD heeft een plan van aanpak voorgelegd aan de sector*
- *listeria*
 - *GD heeft hiervoor een plan van aanpak aangeleverd en kan onderzoek uitvoeren van melk, faeces en voer*
- *salmonella*
 - *GD heeft hiervoor een plan van aanpak aangeleverd en kan onderzoek uitvoeren op diverse monsters*
- *advies op basis van expertise.*

1.5 Regelgeving

Sommige dierziekten zijn erg besmettelijk of kunnen grote consequenties hebben en voor dergelijke ziekten geldt een meldingsplicht. Daarom is tijdig opsporen en bestrijden belangrijk. Het Landelijk meldpunt dierziekten van de NVWA is bereikbaar via (045) 546 31 88 of via www.nvwa.nl/onderwerpen/dierziekten/melden-dierziekte. De aangifte- of meldingsplicht is vastgelegd in de Regeling preventie, bestrijding en monitoring van besmettelijke dierziekten en zoönosen en TSE's (7 juni 2005, nr. TRCJZ/2005/1411).

De Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit benadrukt het belang van de meldingsplicht: "Hoe sneller gewerkt kan worden aan bestrijding van besmettelijke dierziekten, hoe geringer de gevolgen zijn voor de sector in zijn geheel. Het gezamenlijk belang van de sector rust dus deels op de schouders van de individuele ondernemer. Dit vergt een verantwoordelijkheidsgevoel dat verder gaat dan alleen het eigen bedrijf. Melden kan gebeuren door de eigenaar van de dieren (vaak de veehouder), door de dierenarts of door een onderzoekslaboratorium. In de meeste gevallen zullen veehouder en dierenarts onderling afspreken wie gaat melden. In situaties dat niet de klinische verschijnselen aanleiding zijn om te 'melden', maar een ongunstige uitslag van regulier bloedonderzoek, is het aan het laboratorium om te melden."

Bij (melk)geiten kunnen de volgende ziektes uit de lijst van de NVWA voorkomen:

b. mond- en klauwzeer (MKZ)

j. miltvuur

l. vesiculaire stomatitis

n. brucellose

p. tuberculose ten gevolge van *Mycobacterium tuberculosis* complex

r. bovine spongiforme encefalopathie, scrapie en andere overdraagbare spongiforme encefalopathieën (TSE's)

- w. bluetongue;
- x. pest van de kleine herkauwer
- y. Rift Valley koorts
- z. schapen- en geitenpokken
- aa. nodulaire dermatose (lumpy skin disease)
- ac. Q-koorts

Voor Q-koorts, MKZ en blauwtong moeten de bedrijven voldoen aan de eisen van de 'Regeling tijdelijke maatregelen dierziekten'. Voor Brucellose (*Brucella melitensis* bij geiten) bestaat er een wettelijke monitoring vanuit de overheid. Voor tuberculose is geen monitoring en dit zal voor veel dierenartsen een onbekende ziekte zijn.

Bij enige verdenking van brucellose, tuberculose, MKZ, scrapie/TSE, bluetongue of Q-koorts dienen zowel de NVWA als de eigen dierenarts en de melkverwerker te worden gewaarschuwd.

Het is voldoende om op grond van klinische inspectie te bepalen of scrapie/TSE of CL wel of niet aanwezig is op een bedrijf. Daarnaast wordt voor scrapie/TSE ook de verklaring van GD geaccepteerd.

GD kan ondersteunen met:

- *advies op basis van expertise*
- *signalering*
 - *monitoring (Veekijker, sectiezaal, laboratorium)*
 - *specifieke monitoring (Q-koorts, *Brucella melitensis*)*
- *bijhouden relevante dossiers meldingsplichtige ziekten (achtergrondinformatie en horizonsscanning)*
- *de GD scrapie/TSE-onverdachtverklaring (deze verklaring heeft een absolute meerwaarde boven (enkel) de klinische verklaring van de dierenarts bij export van dieren)*

1.6 Dierenwelzijn

Voor maatschappelijk draagvlak is aandacht voor dierwelzijn niet meer weg te denken. In het protocol 2018 van het handboek KwaliGeit is ook de lammerensterfte geïntroduceerd. Bedrijven komen in 2019 en 2020 in een signalerings- en actiegebied bij sterftepercentages van respectievelijk meer dan 12,3 procent en minder dan 19,6 procent (daarboven actie). In 2021 vindt aanscherping plaats naar respectievelijk meer dan 9,3 procent en minder dan 12,3 procent, op basis van het rollende jaargemiddelde. Wat de acties zijn na het overschrijden van de grenswaarden is (nog) niet duidelijk. Om de lammersterfte te beperken zijn een goede biestvoorziening, hygiëne en stalklimaat rondom aflammen en lammeropfok zeer belangrijk.

GD kan ondersteunen met:

- *Biestopnamecheck*
- *klimaatmeting door zoötechnisch medewerker*

2. Voer en water

Goed zorgen voor dieren omvat onder andere het zorgen voor voldoende, smakelijk voer en drinkwater van goede kwaliteit. Op het gebied van voeding is de voerleverancier leidend. Deze rekent aan de hand van de analyses van het ruwvoer de aanvullende krachtvoerbehoefte en -samenstelling uit. Tevens zorgt de voerleverancier voor een continue vinger aan de pols op het bedrijf. Mochten er vraagstukken zijn over het suboptimaal presteren van de dieren, dan is het nuttig om de mineralenbalans op te maken. Optimale voeding van de geiten en opfokgeiten is van belang om sterfte te voorkomen. Vooral in de afgelopen periode is er veel sterfte waargenomen bij opfokgeiten.

Drinkwater en het water dat gebruikt wordt voor reiniging moeten van goede kwaliteit zijn. Indien gebruik wordt gemaakt van bronwater dan moet dit jaarlijks onderzocht worden. Het bronwater moet worden onderzocht bij een instantie die is geaccrediteerd door de Raad voor Accreditatie (RvA) volgens de ISO 17025 norm.

GD kan ondersteunen met:

- *mineralen onderzoek:*
 - *bloed en (tank)melk*
 - *zware metalen en mineralen van de lever ((gepoold) leverbiopt, sectie en/of slachthuismateriaal)*
 - *overleg met voerleveranciers over normen*
- *(drink)wateronderzoek:*
 - *GD is ISO 17025 geaccrediteerd voor (drink)wateronderzoek.*
- *studiedag/cursus op maat op verzoek*

3. Dataverzameling & Dataverwerking

In de melkgeitenhouderij worden veel gegevens verzameld. Die gegevens zouden beter benut kunnen worden om te laten zien hoe goed de sector het doet.

GD kan ondersteunen met:

- *publicatie datamonitoring*
- *GeitKompas*
- *advies op basis van expertise.*

4. Segmentering

Tot nu toe is de melkgeitenhouderij uitgangspunt geweest. Door de sterke uitbreiding van de geitenhouderij in de afgelopen jaren is ook de segmentering toegenomen. Anno 2018 zijn er ongeveer 13.650 bedrijven met geiten, waarvan 363 melkleverend en 105 bedrijven met meer dan 200 geiten die niet-melkleverend zijn. Van de niet-melkleverende bedrijven zijn er zestien bedrijven voor het mesten van bokken en 89 bedrijven voor de opfok van geiten. Op de 105 bedrijven die niet-melkleverend zijn bestaat, voor zover bekend, geen directe controle via NGZO/Qlip.

GD kan ondersteunen met:

- *GeitKompas*
- *mineralenonderzoek*
- *advies op basis van expertise.*

Conclusie

De Uitvoeringsagenda Duurzame GeitenZuivelKeten DGZK is een dynamisch document: jaarlijks worden de onderwerpen op basis van actualiteiten opnieuw beoordeeld. Onderwerpen kunnen afvallen of er kunnen nieuwe onderwerpen worden toegevoegd. De ketenvisie moet in de nabije toekomst vertaald worden naar een missie, waarna onderdelen uitgevoerd moeten worden. GD zou graag ook jaarlijks aansluiten om in overleg te treden waar GD ondersteuning kan leveren. GD is zeer gemotiveerd om deel te nemen aan het uitwerken en implementeren van deze initiatieven.

